

Dominika Janik-Lis

Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie

 <https://orcid.org/0000-0002-5078-956X>

e-mail: d.janik-lis@wsipa.pl

Monika Maj-Golianek

Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie

 <https://orcid.org/0009-0004-4764-6789>

e-mail: m.maj-golianek@wsipa.pl

Iwona Pietrkiewicz-Mańkowska

Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie

e-mail: i.pietrkiewicz@wsipa.pl

Niedostosowanie społeczne w świetle ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich

https://doi.org/10.25312/kiw.28_jlmg

Streszczenie: W opracowaniu przedstawiono analizę zjawiska niedostosowania społecznego w świetle ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. W związku z tak postawionym celem na początku poruszono zagadnienia ogólne oraz dokonano omówienia definicyjnego kontekstu niedostosowania społecznego. W dalszej części pracy wskazano działania o charakterze profilaktycznym oraz strategię postępowania, które są kluczowe dla unikania i minimalizowania zachowań ryzykownych. Wreszcie dokonano refleksji nad zmianami w prawodawstwie dotyczącym postępowania z osobami nieletnimi, sposobu ich karania oraz procesu resocjalizacji.

Słowa kluczowe: niedostosowanie społeczne, socjalizacja, rodzina, profilaktyka społeczna nieletnich, resocjalizacja, prawo nieletnich

Nota autorska

Dominika Janik-Lis – doktor nauk społecznych w dyscyplinie nauki socjologiczne, politolog, absolwentka studiów podyplomowych z zakresu pozyskiwania i zarządzania funduszami unijnymi, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i interwencji kryzysowej, zarządzania zasobami ludzkimi. Autorka i współautorka publikacji naukowych, uczestniczka konferencji. Koordynatorka projektów badawczych i aplikacyjnych. Zainteresowania badawcze to przede wszystkim: kompetencje społeczne, problematyka kapitału ludzkiego i społecznego oraz coachingu.

Monika Maj-Golianek – doktor nauk humanistycznych w zakresie socjologii, psycholog, wykładowca, trener. Posiada wieloletnie doświadczenie w prowadzeniu szkoleń, warsztatów, w szczególności z rozwoju osobistego i kompetencji psychospołecznych. Koordynator projektów badawczo-szkoleniowych realizowanych we współpracy z MSWiA oraz Państwowym Instytutem Badawczym Ministerstwa Cyfryzacji. Zainteresowania badawcze to przede wszystkim: kompetencje społeczne, komunikacja i procesy grupowe, rozwój osobisty i zawodowy różnych grup społecznych.

Iwona Pietrkiewicz-Mańkowska – adwokat, mediator, wykładowca WSPA w Lublinie. Specjalizuje się w prawie cywilnym, prawie gospodarczym oraz mediacji. Zdobyła tytuł magistra prawa na UMCS w Lublinie. W 2015 roku została wpisana na listę adwokatów ORA w Lublinie. Ukończyła studia podyplomowe na SGH w Warszawie w zakresie prawa handlowego oraz na KUL w Lublinie w zakresie mediacji. Wpisana jako stały mediator na listę Sądu Okręgowego w Lublinie. Prowadzi indywidualną praktykę we własnej kancelarii oraz zajęcia na WSPA w Lublinie na kierunku Socjologia w zakresie przedmiotów prawnych.

Wprowadzenie

Problematyka zjawiska niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży jest wciąż aktualnym i budzącym wiele emocji zagadnieniem, stąd też utrzymuje się jako stały i istotny punkt odniesienia w debacie nauk społecznych oraz prawnych. Niedostosowanie społeczne to poważny problem, którego negatywne skutki obserwowane są w wymiarze zarówno indywidualnym, jak i całego społeczeństwa. Zjawisko to ma najczęściej wieloaspektowe źródła, których należy upatrywać przede wszystkim w środowisku naturalnym – rodzinie. Jest wynikiem działania wielu czynników. Współczesny świat, charakteryzujący się nieustannymi zmianami i sprzyjający atomizacji relacji międzyludzkich, dodatkowo komplikuje sytuację. W świetle powyższego niedostosowanie społeczne należy uznać za kluczowy obszar interwencji oraz płaszczyznę wymagającą strategicznej uwagi, ukierunkowanej na analizę postaw i wzorców zachowań umożliwiających harmonijne funkcjonowanie w ramach przyjętych norm i reguł społecznych.

Głównym celem artykułu jest próba porównania podejścia do niedostosowania społecznego w świetle nowej Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z regulacjami zawartymi w uprzednio obowiązującej Ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich. Analiza ta ma za zadanie zidentyfikować nowe instrumenty prawne i wy-

chowawcze oraz ocenić ich teoretyczny wpływ na efektywność procesu resocjalizacyjnego i wspierającego nieletnich.

Niedostosowanie społeczne – kontekst definicyjny, zagadnienia ogólne

Termin „niedostosowanie społeczne” jest wieloznaczny, a jego rozumienie warunkują teoretyczne założenia przyjmowane z perspektywy socjologii, pedagogiki oraz psychologii jako dziedzin, które ugruntowały jego kontekst definicyjny. Bez względu na swój wieloznaczny charakter niedostosowanie społeczne wiąże się z obszernym katalogiem działań i zachowań niewpisujących się w charakterystykę społecznie przyjętych i obowiązujących norm, postaw, wzorów zachowań czy sposobów realizowania swoich wartości i potrzeb, burząc przy tym ogólnie przyjęty ład społeczny. „Zjawisko niedostosowania społecznego musi być zatem rozpatrywane na bazie ogólniejszego problemu przystosowania, czyli relacji człowieka z jego otoczeniem, wskazując złożoność i wielowarstwowość, uniwersalność i szeroki zakres semantyczny tego pojęcia”¹.

Do rodzimej terminologii pojęcie niedostosowania społecznego trafiło dzięki M. Grzegorzewskiej, która jako prekursorka pedagogiki specjalnej w Polsce przyczyniła się także do jego upowszechnienia w literaturze przedmiotu. Autorka wskazuje na:

[...] tendencje społecznie negatywne. Odwrócenie zainteresowań od wartości pozytywnych i chęć wyżycia się w akcji społecznie destruktywnej. Podziw i zainteresowanie dla tzw. złych czynów. Cynizm i brawurę w tym względzie. Nieżyczliwy stosunek do człowieka, do cudzego mienia, regulaminów, norm i zas rządzeń, nieodpowiedni stosunek do czynów własnych. Nieumiejętność życia się z grupą. Wyłamywanie się, zrzucanie winy. Niechęć do pracy i nauki. Brak poczucia odpowiedzialności za swoje czyny. Życie chwilą, przygodą, awanturą. Wyobraźnię dużą. Brak hamulców, krytycyzmu, sugestywność. Brak wizji życia w płaszczyźnie etycznej – społecznie pozytywnej. Nieumiejętność wyjścia z trudnej sytuacji, brak wiary w możliwości tego².

Zaprezentowane w dalszej kolejności definicje wprost wyjaśniają, czym jest zjawisko niedostosowania społecznego. Pomimo że uwypuklają różne aspekty, wskazują na kluczowe dla jego zrozumienia cechy charakterystyczne. Inspiracje socjologiczne w podejściu do niedostosowania społecznego, gdzie głównym przedmiotem zainteresowania pozostaje sfera wzajemnych interakcji pomiędzy niedostosowaną jednostką a grupą rówieśniczą czy szerszą strukturą społeczną, widoczne są w przedstawionej przez Cz. Czapówa i S. Jedlewskiego definicji osoby tworzącej:

¹ J. Lubowiecka, *Przystosowanie psychospołeczne dziecka do przedszkola*, WSiP, Warszawa 2000, s. 15. Por. E. Wysocka, *Wybrane problemy diagnozy niedostosowania społecznego – obszary, modele, zasady i sposoby rozpoznawania zjawiska*, „Chowanna” 2006, t. 2(27), s. 7.

² M. Grzegorzewska, *Pedagogika specjalna*, Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 1959, s. 33.

[...] mniej lub bardziej trwałe reakcje dewiantyczne, wyróżnione nie ze względu na jakikolwiek system społeczny, ale ze względu na system społeczny ujmowany jako element konstelacji systemów społecznych, obejmujących ludzi tworzących zbiorowość współczesnego państwa³.

Według A. Makowskiego w kontekście psychologicznym i socjologiczno-pedagogicznym niedostosowanie społeczne jest:

[...] dewiacją osobowościową, spowodowaną czynnikami biopsychicznymi lub środowiskowymi o negatywnym wpływie na kontakty społeczne, aktywność i harmonię życia wewnętrznego jednostki. Zjawisko to uniemożliwia jej konstruktywną socjalizację, efektywną edukację i pomyślną realizację zadań życiowych⁴.

Z kolei O. Lipkowski niedostosowanie społeczne postrzega jako:

[...] wyraz sprzeczności między postawą jednostki wyrażającą negację norm społecznych a wymogami społecznymi. Niedostosowanie jest więc zjawiskiem bilateralnym, funkcją stosunku jednostki do społeczeństwa. Nie można więc określić niedostosowania tylko z punktu widzenia jednostki, ale w sposób komplementarny uwzględniając wzajemny stosunek środowiska społecznego i jednostki⁵.

Ponieważ termin niedostosowanie społeczne często bywa zastępowany innymi określeniami, np. nieprzystosowanie społeczne, zła adaptacja społeczna czy zachowania dewiacyjne, warto w tym miejscu przyrzeć się kryteriom nieprzystosowania społecznego formułowanym na gruncie teorii w ramach różnych nauk, które przedstawione zostały w formie tabeli.

Tab. 1. Kryteria nieprzystosowania społecznego

Rodzaj teorii	Kryterium nieprzystosowania
Teorie biologiczne	Zanik dążenia do przetrwania, tendencje samodesytukcyjne, samounicestwienie w sensie fizycznym i społeczno-kulturowym
Teorie medyczno-psychiatryczne	Wyraźnie zidentyfikowane objawy patologii, psychopatyczna, socjopatyczna, neurotyczna struktura osobowości
Teorie psychologiczne	Nieoptymalne sposoby redukcji napięć, przerost patologicznych mechanizmów obronnych, subiektywne poczucie złego funkcjonowania
Teorie interakcyjne	Nieadekwatne reagowanie na bodźce, brak umiejętności przeciwstawienia się presji niekorzystnych czynników, np. socjokulturowych – bierność i poddanie się wpływom środowiska

³ Cz. Czapów, S. Jedlewski, *Pedagogika resocjalizacyjna*, Państwowe Wydawnictwo PWN, Warszawa 1971.

⁴ A. Makowski, *Niedostosowanie społeczne młodzieży i jej resocjalizacja*, PWN, Warszawa 1994, s. 25.

⁵ O. Lipkowski, *Resocjalizacja*, WSiP, Warszawa 1980, s. 24.

Rodzaj teorii	Kryterium nieprzystosowania
Teorie społeczne	Twardy konflikt zachowań i przyjmowanych motywów z obowiązującymi wzorami i normami społecznymi (obyczajowymi, moralnymi i prawnymi), uczestnictwo w grupach podkulturowych oraz identyfikacja z ich standardami
Teorie pedagogiczne	Regres w rozwoju, zanikanie autonomii i samodzielności

Źródło: opracowanie na podstawie L. Pytki, *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2001, s. 19; por. E. Wysocka, *Wybrane problemy diagnozy niedostosowania społecznego...*, dz. cyt., s. 9.

Oprócz wyżej wymienionych kryteriów rozróżniających nieprzystosowanie społeczne warto także wskazać za K. Ostrowską na charakterystyki osobowe, które opisują stan nieprzystosowania. Zalicza się do nich następujące braki: w zakresie zaspokajania własnych potrzeb, w kontaktach interpersonalnych, w obszarze zdolności intelektualnych, w zakresie kontroli emocji i motywów, postaw wobec innych, na płaszczyźnie rozwoju autonomii, poziomu integracji i stosunku do samego siebie⁶.

Choć w literaturze przedmiotu istnieje wiele teoretycznych ujęć niedostosowania społecznego, wszystkie wskazują na swego rodzaju zachowania o charakterze antyspołecznym. Związane są bowiem z nierespektowaniem ogólnie przyjętych zasad i norm społecznie akceptowalnych oraz wadliwą interakcją jednostki z otoczeniem w ramach wchodzenia w określone role społeczne. Należy mieć jednak na względzie, że każdy człowiek na właściwy sobie sposób adaptuje się do nieustannie zmieniających się warunków życia społecznego. Z tego powodu analiza problematyki niedostosowania społecznego wymaga w pierwszej kolejności identyfikacji i oceny mechanizmów adaptacyjnych oraz czynników odpowiedzialnych za ich kształtowanie. Warto podkreślić, że kluczową rolę w tym kontekście odgrywa proces socjalizacji pierwotnej realizowany w obrębie mikrosystemu rodzinnego, ponieważ „środowisko rodzinne, w którym rozwija się dziecko, stanowi podstawową grupę, charakteryzującą się niepowtarzalną wewnętrzną organizacją i układem relacji między poszczególnymi członkami rodziny”⁷. Charles H. Cooley, amerykański socjolog, który swoje zainteresowania koncentrował głównie wokół problematyki relacji jednostki i społeczeństwa, określił rodzinę jako grupę pierwotną. Jej charakter konstytuują silne więzi społeczne łączących ją członków, pozostających ze sobą w bliskich, bezpośrednich i intymnych kontaktach. To tu kształtują się zatem najwcześniejsze doświadczenia moralne jednostki, rozpoczyna się proces uspołeczniania i współdziałania. Rodzina nie tylko

⁶ K. Ostrowska, *Diagnozowanie psychologiczne nieprzystosowania społecznego dzieci i młodzieży*, [w:] K. Ostrowska, E. Milewska, *Diagnozowanie psychologiczne w kryminologii*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1986, s. 82–84. Por. E. Wysocka, *Wybrane problemy diagnozy niedostosowania społecznego...*, dz. cyt., s. 10–11.

⁷ Z. Zaborowski, *Rodzina jako grupa społeczno-wychowawcza*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1980. Por. S. Ćmiel (red.), *Nieprzystosowanie społeczne dzieci i młodzieży. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo WSGE, Józefów 2011, s. 129.

spełnia istotne funkcje leżące w interesie społeczeństwa, ale przede wszystkim zaspokajają fundamentalne potrzeby, tj. psychiczne, emocjonalne i społeczne swych członków. Funkcje te traktowane są jako:

[...] wyspecjalizowane oraz permanentne działania i współdziałania członków rodziny, wynikające z bardziej lub mniej uświadamianych sobie przez nich zadań, podejmowanych w ramach wyznaczonych przez obowiązujące normy i wzory, a prowadzące do określonych efektów głównych i pobocznych⁸.

Wydaje się, że zjawisko niedostosowania społecznego traktowane przez pryzmat socjalizacji jest bezpośrednim wynikiem głębokich przeobrażeń dotyczących zarówno struktury, jak i dynamiki funkcjonowania współczesnego środowiska rodzinnego. Dla prawidłowego funkcjonowania rodziny niezbędne jest zabezpieczenie jej funkcji socjalizacyjnej, ponieważ odpowiednie przygotowywanie dziecka do pełnienia ról społecznych kształtuje właściwe postawy i jest wyznacznikiem społecznie aprobowanych działań podejmowanych przez jednostkę w przyszłości. Ponadto prawidłowo realizująca swoje funkcje rodzina stanowi dla dziecka grupę odniesienia. Z tego względu wartości, przekonania i postawy zinternalizowane w procesie socjalizacji pierwotnej będą odzwierciedlane przez jednostkę w toku jej dalszych interakcji z innymi w dorosłym życiu. W tym miejscu warto podkreślić kluczową rolę poprawnych relacji rodzinnych jako potencjalnych determinantów niedostosowania społecznego, o których pisze I. Lepalczyk: „Każdy objaw wykolejenia dotyczy nie tylko jednostki nią dotkniętej, lecz znajduje swoje odbicie w życiu rodzinnym i w innych grupach, w których żyje lub pracuje badany osobnik (szkoła, zakład pracy, grupa koleżeńska i towarzyska)”⁹.

Z tego powodu negatywny wpływ oddziaływania rodziny na jednostkę należy rozpatrywać z perspektywy eliminowania wszelkich nieprawidłowości oraz podejmowania możliwych działań naprawczych.

Profilaktyka niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży (nieletnich)

W celu zapobiegania i niwelowania zjawiska niedostosowania społecznego u dzieci i młodzieży stosuje się szereg działań o charakterze profilaktycznym. Według Cz. Czarpowa pojęcie profilaktyki rozumiane jest jako usuwanie „egzogennych i endogennych

⁸ Z. Tyszka, *System metodologiczny wieloaspektowej integracji analizy życia rodzinnego*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2001, s. 45.

⁹ I. Lepalczyk, *Wykolejenia dzieci i dorosłych w małym mieście. Wybrane zagadnienia pedagogiczno-społeczne*, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1972, s. 17.

determinant aktywności, łamiącej doniosłe normy etyczne, prawne i obyczajowe, które reprezentują interesy szarych struktur społecznych”¹⁰.

Zasadniczym zadaniem profilaktyki jest wspomaganie w procesie wychowania, podniesie poziomu funkcjonowania środowisk rodzinnych, a także szereg działań związanych z opieką i pomocą w sytuacji występowania nieprawidłowych zachowań człowieka. Profilaktyka to zarówno zapobieganie niebezpiecznym zjawiskom, jak i usuwanie skutków niepożądanych działań.

Postępowanie o charakterze profilaktycznym w tradycyjnym ujęciu może odnosić się do trzech poziomów w zależności od rodzaju stosowanych zachowań. Profilaktyka pierwszego rzędu dotyczy „promowania zdrowego stylu życia, podnoszenia ogólnego poziomu życia, polepszenia stanu zdrowia, wzrostu poziomu wychowania w szkole i w rodzinie, upowszechnienia form doskonalenia zawodowego, podnoszenia poziomu świadczeń i usług socjalnych, eliminowania lub opóźniania zachowań ryzykownych”¹¹. W ramach wymienionych działań jednym z najpopularniejszych są zajęcia psychoedukacyjne, których celem jest zwiększenie świadomości uczestników na temat zdrowia oraz prowadzenia satysfakcjonującego poziomu życia. Najczęściej stosuje się metody aktywne dające możliwość poznania siebie oraz większej refleksji nad własnym życiem, takie jak praca w grupach, drama czy burza mózgów. Adresatem tych działań są dzieci i młodzież, u których nie zaobserwowano ryzykowanych zachowań.

Kolejnym poziomem profilaktyki – tym razem tzw. drugorzędowej – jest wykrywanie i eliminowanie pojawiających się na początkowym etapie objawów niedostosowania społecznego u dzieci i młodzieży. Chodzi tu głównie o pomoc w wycofaniu się z ryzykowanych zachowań¹². Działania interwencyjne są bardzo ważne w początkowym stadium wychwycenia problemu, dotyczą przede wszystkim nieletnich, ale też całych ich rodzin. Kompleksowe rozwiązania ukierunkowane na cały system, w którym żyje jednostka, mogą przynieść skuteczne rezultaty, polepszając funkcjonowanie. Często problemy dziecka w domu mają przełożenie na trudności pojawiające się w szkole, co sprzyja zachowaniom ryzykownym. Zaobserwowanie pierwszych symptomów nieprzystosowania społecznego może wyeliminować wszelkie niedostosowania, zanim staną się utrwaloną strukturą i będą miały charakter patologiczny. Realizatorami działań na tym poziomie profilaktyki są przede wszystkim psychologowie, doradcy rodzinni i socjoterapeuci.

Profilaktyka trzeciorzędowa skierowana jest do osób, które przejawiają już objawy odstawiania społecznego. Jej zasadniczym celem jest przeciwdziałanie pogłębiającemu

¹⁰ Cz. Czapów, *Wychowanie resocjalizacyjne. Elementy metodyki i diagnostyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1978, s. 67.

¹¹ J. Strykowska, *Niedostosowanie społeczne dzieci w wieku szkolnym. Problemy. Diagnoza. Profilaktyka*, Gnieźnieńska Wyższa Szkoła Humanistyczno-Menedżerska, Gniezno 2005, s. 132.

¹² K. Zajączkowski, *Profilaktyka zachowań dewiacyjnych dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000, s. 12.

się uzależnieniu oraz powrót do życia w społeczeństwie. Ważne jest tutaj zachęcenie młodego człowieka do podjęcia terapii czy rehabilitacji, aby nie było nawrotów zaburzeń w zachowaniu. Podtrzymanie rezultatów, które zostały osiągnięte podczas leczenia, może być pomocne w prawidłowym funkcjonowaniu dzieci i młodzieży¹³. Programy profilaktyczne w ramach działalności naprawczej są realizowane przez psychologów, psychoterapeutów, lekarzy, rehabilitantów czy pracowników socjalnych. Z kolei pomoc nieletnim z konkretnymi zaburzeniami najczęściej podejmują poradnie specjalistyczne, placówki wychowawcze, szpitale i zakłady poprawcze.

W ramach profilaktyki wyróżniamy działania uniwersalne, selektywne i zalecane. Profilaktyka uniwersalna ma na celu zapobieganie pierwszym próbom zachowań ryzykownych oraz opóźnienie inicjacji. Adresatem takich działań ma być każdy uczeń niezależnie od stopnia ryzyka, który powinien się rozwijać w przyjaznej i wspierającej atmosferze, w miejscu, gdzie przebywa. Takie ogólne działania sprzyjają wzmacnianiu poczucia wartości oraz wpływają na zdrowie psychiczne młodego człowieka. Na tym poziomie przekazuje się wiedzę dotyczącą przemocy lub używania substancji uzależniających. Profilaktyka selektywna skierowana jest do dzieci i młodzieży znajdujących się w grupie podwyższonego ryzyka i ma na celu stworzenie takich sprzyjających możliwości, aby jednostka mogła się wycofać z zachowań ryzykowanych. Stąd też organizowane są indywidualne i grupowe działania, takie jak: treningi umiejętności społecznych, terapia pedagogiczna czy socjoterapia. Profilaktyka wskazująca dotyczy nieletnich wysokiego ryzyka, którzy mają już objawy różnych zaburzeń. Pomocy udzielają tutaj specjalistyczne instytucje zewnętrzne, świadczące pomoc psychologiczną czy medyczną¹⁴.

Profilaktyka niedostosowania dzieci i młodzieży wiąże się ze stosowaniem różnych strategii postępowania. Jednym z ważniejszych sposobów jest kształtowanie w młodym człowieku umiejętności, dzięki którym będzie mógł uniknąć zachowań ryzykownych. Uczenie komunikacji, asertywności, budowanie pewności siebie, rozwijanie i wzmacnianie potencjału indywidualnego korzystnie oddziałują na odporność psychiczną oraz pomagają radzić sobie w trudnych sytuacjach życiowych. Sama edukacja polegająca tylko na przyswajaniu wiedzy nie ochroni przed podejmowaniem zachowań ryzykownych. Bardzo ważne są umiejętności społeczne, przede wszystkim: rozwiązywanie konfliktów, nawiązywanie kontaktów interpersonalnych, radzenie sobie z wpływem społecznym¹⁵.

Działania alternatywne to strategia służąca stworzeniu różnych możliwości na spędzanie czasu. Mają to być głównie takie formy aktywności, które nie wiążą się

¹³ J. Strykowska, *Niedostosowanie społeczne dzieci w wieku szkolnym...*, dz. cyt., s. 132.

¹⁴ D. Mecander, *Profilaktyka uzależnień w szkole*, s. 6–7, <https://womgorz.edu.pl/wp-content/uploads/2020/02/e-poradnik-profilaktyki-uzalenie-w-szkole-aktualizacja-2013.pdf> [dostęp: 25.03.2025].

¹⁵ M. Dobijański, A. Kamiński, *Niedostosowanie społeczne nieletnich. Profilaktyka i resocjalizacja*, Wydawnictwo Difin, Siedlce 2020, s. 21.

z zagrożeniem, a ponadto są bezpieczne dla młodego człowieka¹⁶. Ważna jest tutaj przynależność do różnych grup, dzięki którym realizowane będą zainteresowania młodych ludzi, np. sportowe, artystyczne, turystyczne. Zasadniczym celem jest zaspokojenie podstawowych potrzeb fizjologicznych, bezpieczeństwa i przynależności, tak istotnych dla prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży. Z kolei poczucie bezpieczeństwa emocjonalnego i fizycznego pozwala na realizację zainteresowań oraz rozwijanie własnego potencjału.

Strategie interwencyjne są sposobem na skuteczną reakcję w trudnych sytuacjach. Chodzi w nich przede wszystkim o udzielenie pomocy oraz towarzyszenie osobom, które nie potrafią rozwiązywać własnych problemów oraz są w kryzysie życiowym. Interwencja ma charakter informacyjny, edukacyjny oraz prawny i ma pomóc w procesie resocjalizacji.

Wprowadzenie nowej ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich

W naszym kraju, po wieloletniej pracy nad sposobem i zasadami postępowania z nieletnimi, w dniu 1 września 2022 roku weszła w życie ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (dalej: ustawa o nieletnich lub u.w.r.n.)¹⁷.

Na wstępie należy pozytywnie ocenić nowy tytuł ustawy „o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich”. Wskazuje on na to, że akt ten w swoim założeniu ma charakter wychowawczo-ochronny, a nie represyjny. Wprowadzenie do członu nazwy informacji, że głównym celem ustawy jest nie tylko resocjalizacja, lecz również wspieranie nieletnich, ukazuje organom postępowania, że zawarte w niej rozwiązania prawne powinny mieć zastosowanie w kształtowaniu właściwych postaw społecznych wśród nieletnich oraz w udzielaniu pomocy w pokonywaniu trudności leżących u podstaw ich demoralizacji¹⁸.

Preambuła do ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich zawiera wytyczne dla wszystkich organów i osób stosujących przepisy owego dokumentu, wskazując założenie, jakie przyświecało ustawodawcy poprzez zdefiniowanie najważniejszych wartości, które powinny być szczególnie chronione.

W preambule do tej ustawy ustawodawca podkreślił, że uznaje rodzinę za naturalne środowisko rozwoju człowieka. Nadrzędna rola rodziców w procesie wychowawczym nieletnich została wyeksponowana przy jednoczesnym respektowaniu

¹⁶ M. Malinowska, *Pierwsze: nie straszyc*, [w:] J. Kamiński (red.), *Problemy zagrożenia młodzieży uzależnieniem*, COMPW-Z MEN, Warszawa 1989.

¹⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. 2024, poz. 978).

¹⁸ P. Kobes, *Ustawa z 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Uwagi do zagadnień materialnoprawnych*, „Głos Prawa. Przegląd Prawniczy Allerhanda” 2022, t. 5, nr 2(10), poz. 23, <https://www.glosprawa.pl/artykul-278/ustawa-z-9-czerwca-2022-r-o-wspieraniu-i-resocjalizacji-nieletnich-uwagi-do-zagadnien-materialnoprawnych> [dostęp: 25.03.2025].

zasady autonomii rodziny i ściśle związanej z nią zasady subsydiarności państwa w procesie wychowawczym nieletnich. Zasadę autonomii rodziny na gruncie u.w.r.n. należy rozumieć w ten sposób, że członkowie rodziny – w tym przypadku rodzice – sami decydują o wychowywaniu i kierowaniu swoimi dziećmi. Natomiast instytucje państwowe będą ingerowały w proces wychowawczy nieletnich tylko w uzasadnionych wypadkach, gdy dostrzegą istniejące w niej przejawy patologii zagrażające prawidłowemu rozwojowi dzieci¹⁹.

Celem ustawy jest również dążenie do wzmacniania u nieletnich świadomości oraz wiedzy dotyczącej odpowiedzialności za własne czyny, przeciwdziałanie demoralizacji młodych ludzi i dopuszczaniu się przez nich czynów karalnych oraz stwarzanie warunków do powrotu do normalnego życia tym z nich, którzy popadli w konflikt z prawem lub z zasadami współżycia społecznego²⁰.

Pod rządami poprzedniej ustawy²¹ przez 40 lat istniała poważna luka w systemie postępowania z nieletnimi polegająca na tym, że podejmowano oddziaływania względem tych jednostek, ale środowisko rodzinne, w którym ci młodzi ludzie się wychowywali i na stałe przebywali, pozostawało poza obszarem zainteresowania jakichkolwiek podmiotów pracujących z nieletnimi. Konsekwencją tego było zderzenie się zresocjalizowanego młodego człowieka, który po wykonaniu izolacyjnych działań wychowawczych lub poprawczych powrócił do środowiska rodzinnego, gdzie należy przede wszystkim dopatrywać się źródeł demoralizacji²².

Trzeba wskazać, że w czasie, kiedy nieletni przebywali w placówkach, nie podjęto konkretnych działań w celu pracy z ich rodzinami. Rodzi to negatywne konsekwencje – młodzi po powrocie do swoich rodzin i napotkaniu tych samych problemów, jakie zostawili (np. alkoholizmu, narkomanii, przemocy, niewłaściwych metod wychowawczych), ponownie wchodzi w konflikt z prawem bądź zasadami współżycia społecznego. W takiej sytuacji należy stwierdzić, że dotychczasowy system postępowania z nieletnimi koncentrował się na poprawie dzieci i młodzieży z pominięciem oddziaływania na ich środowisko rodzinne, które najczęściej stanowiło przyczynę demoralizacji tych osób²³.

Niestety, aktualnie obowiązująca ustawa przejęła od poprzedniej braki, o których mowa powyżej, ponieważ przewiduje te same instrumenty prawne zaangażowania

¹⁹ T. Smoczyński, M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, C.H. Beck, Warszawa 2020, s. 19.

²⁰ Preambuła do Ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. 2024, poz. 978).

²¹ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 1982 nr 35, poz. 228).

²² T. Smoczyński, M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, dz. cyt., s. 19.

²³ Szerzej na temat tej zasady: V. Konarska-Wrzošek, *Środki prawne umacniania funkcji opiekuńczo-wychowawczej i poczucia odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletnich (Uwagi na tle ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1988, nr 181, s. 135.

rodziców w proces resocjalizacji nieletnich, tj. możliwość ustanowienia odpowiedzialnego nadzoru rodziców lub opiekuna (art. 7 pkt 3 u.w.r.n.), a także zobowiązania rodziców do określonego zachowania (art. 18 u.w.r.n.). Tym samym nowa ustawa w istocie pozbawia szans na jednoczesne, kompleksowe oddziaływanie wobec nieletnich i ich środowiska rodzinnego²⁴.

Ważną zmianą w u.w.r.n. jest ustalenie granic wiekowych nieletniości w zakresie postępowania w sprawach o demoralizację. W art. 1 ust. 1 pkt 1 u.p.n. maksymalną granicą wiekową było 18 lat, natomiast dolnej granicy ustawodawca nie określił. Z kolei w nowej ustawie w art. 1 ust. 1 pkt 1 u.w.r.n. ustawodawca wprowadził dolną granicę wiekową umożliwiającą wszczęcie postępowania w sprawach o demoralizację oraz poniesienie odpowiedzialności przez nieletniego na poziomie 10 lat²⁵.

W art. 1 niniejszej ustawy zostało zdefiniowane pojęcie nieletniego. Jest nim osoba, która ukończyła 10 lat i nie osiągnęła pełnoletności (czyli nie ukończyła 18 lat, chyba że sąd przed 18. rokiem życia uznał jej pełnoletność), wobec której zostało uruchomione postępowanie w sprawach o demoralizację; dopuściła się czynu karalnego po ukończeniu 13 lat, ale przed ukończeniem 17 lat, wobec której zostało uruchomione postępowanie w sprawach o czyny karalne (czyn zabroniony przez ustawę jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe albo wykroczenie lub wykroczenie skarbowe); wobec której zostały orzeczone środki wychowawcze, środek leczniczy lub środek poprawczy, zasadniczo nie dłużej niż do ukończenia przez tę osobę 21 lat z wyjątkiem osób, którym środek poprawczy został przedłużony do 24. roku życia.

Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich przejęła od poprzedzającego ją aktu prawnego pojęcie „demoralizacji” jako podstawę wszczęcia postępowania wobec nieletnich. Należy zaznaczyć, że od ponad 40 lat w kontekście nieletnich pojęcie to spotyka się z krytyką, ponieważ ma ono pejoratywny charakter, wskazujący na przypisanie nieletniemu odgórnie winy za negatywną postawę społeczną w taki sposób, jakby była ona zawsze wynikiem zjawisk, na których kształtowanie młoda osoba ma wpływ. Natomiast w wielu przypadkach postępowanie wobec nieletniego wynika z okoliczności od niego niezależnych²⁶.

W ustawie nie ma definicji demoralizacji, wymieniono jedynie okoliczności, które o niej świadczą. Są to takie zachowania, jak: dopuszczenie się czynu zabronionego, naruszanie zasad współżycia społecznego, uchylanie się od obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki, używanie alkoholu, środków odurzających, substancji psychoaktywnych, ich prekursorów, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych, zwanych w ustawie „substancją psychoaktywną”, czy uprawianie nierządu. W porównaniu z u.p.n. w aktualnej ustawie zniknęło żebractwo i włóczęgostwo,

²⁴ P. Kobes, *Głos prawni*, „Przegląd Prawniczy Allerhanda” 2022, t. 5, nr 2(10), poz. 23.

²⁵ M. Korcyl-Wolska, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Zakamycze, Kraków 2004, s. 63.

²⁶ B. Kowalska-Ehrlich, *Młodzież nieprzystosowana a prawo*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1988, s. 17.

rozbudowano zaś zachowania związane ze stosowaniem środków odurzających. Należy dodać, że nie jest to katalog zamknięty. Użycie w art. 4 zwrotu „w szczególności” mówi o tym, że zostały wymienione tylko przykłady zachowań świadczących o demoralizacji, ale każdy sędzia – według własnego uznania – może do tego zbioru dopisać inne zachowania wskazujące na demoralizację, np. oglądanie pornografii czy „niesłuchanie” rodziców²⁷.

Inną zmianą, którą należy ocenić pozytywnie, jest objęcie zakresem czynu karalnego wszystkich wykroczeń (art. 1 ust. 2 pkt 2 u.w.r.n.), a nie – jako to miało miejsce w poprzedniej ustawie – tylko enumeratywnie wskazanych. Słusznie bowiem przyjęto, że pojedynczy czyn wyczerpujący znamiona przestępstwa nie musi świadczyć o demoralizacji nieletniego, natomiast jej przejawem może być notoryczne pełnianie różnego rodzaju wykroczeń.

Wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze, środek poprawczy oraz środek leczniczy. W art. 7 ustawodawca wymienia katalog środków wychowawczych, jakie może zastosować sąd dla nieletnich wobec nich, a mianowicie:

- 1) upomnienie,
- 2) zobowiązanie do określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody w całości albo części, do zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, do wykonania prac społecznych o charakterze wychowawczym, terapeutycznym (w szczególności terapii uzależnień, psychoterapii, psychoedukacji) lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, do powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub do zaniechania używania substancji psychoaktywnej,
- 3) nadzór odpowiedzialny rodziców albo opiekuna nieletniego,
- 4) nadzór organizacji społecznej, w tym organizacji pozarządowej (której celem statutowym jest praca z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, zapobieganie demoralizacji nieletnich lub pomoc w readaptacji społecznej nieletnich), pracodawcy albo osoby godnej zaufania udzielających poręczenia za nieletniego,
- 5) nadzór kuratora sądowego,
- 6) skierowanie do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej (w tym organizacji pozarządowej) lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym bądź szkoleniowym po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją,
- 7) zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju,
- 8) przepadek przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego,

²⁷ I. Mudrecka, *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z perspektywy współczesnych trendów w postępowaniu z nieletnimi*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2024, t. XLIII, z. 1, s. 183, <https://doi.org/10.17951/lrp.2024.43.1.177-191>

- 9) umieszczenie w rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej, która ukończyła szkolenie przygotowujące do sprawowania opieki nad nieletnim,
- 10) umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym,
- 11) umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym²⁸.

Niektóre rozwiązania prawne (zmiany) wynikające z nowej ustawy należy ocenić jako idące w kierunku pogłębiania się modelu retrybucyjnego, w którym podstawowym środkiem oddziaływania jest surowe karanie i odwoływanie się do zasady sprawiedliwej odpłaty. Należą do nich rozwiązania takie jak: obniżenie wieku odpowiedzialności karnej nieletnich za najbardziej poważne przestępstwa (od 14. roku życia), wydłużenie w niektórych sytuacjach czasu wykonywania środka poprawczego do 24. roku życia, jak również powstanie okręgowych ośrodków wychowawczych, będących pod zarządem Ministerstwa Sprawiedliwości, które są środkiem wychowawczym, ale zostały zorganizowane na wzór zakładów poprawczych.

Reasumując, należy zaznaczyć, że ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich zastąpiła obowiązującą od 40 lat ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich. Nowy akt w dość znacznym zakresie powiela poprzednie rozwiązania prawne, a jednocześnie porządkuje system wykonywania środków oddziaływania na nieletnich o charakterze izolacyjnym poprzez wskazanie dodatkowych przesłanek ich orzekania i wprowadzenie nowej instytucji. Niestety, w dużym stopniu dokument ten powtarza wady istniejące w poprzedniej ustawie i nie rozwiązuje wszystkich problemów.

Zakończenie

Kluczowym warunkiem prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży jest nie tylko adekwatne zaspokajanie podstawowych potrzeb fizjologicznych i potrzeby bezpieczeństwa. Nadto istotne są materialno-ekonomiczne warunki życia rodziny oraz zaspokajanie potrzeb wyższego rzędu: samorealizacji, szacunku do samego siebie, uznania i doceniania przez innych. Rodzina, jako środowisko socjalizacji dziecka i młodego człowieka, odgrywa w tym procesie rolę fundamentalną, a wszelkie jej dysfunkcje niosą ryzyko niedostosowania społecznego i wymagają podjęcia odpowiedniej interwencji mającej na celu eliminację nieprawidłowego postępowania jednostki. Przynoszące właściwe efekty działania profilaktyczne muszą zatem koncentrować się na wzmacnianiu odporności psychicznej oraz kształtowaniu dojrzałej osobowości młodych ludzi.

Przyjęte w ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich rozwiązania prawne wciąż nie dają pełnej gwarancji skutecznego wspierania, zapobiegania i naprawiania szkód wynikłych z demoralizacji nieletniego. Pełne osiągnięcie celu, jakim jest przywrócenie jednostki do prawidłowego funkcjonowania społecznego, wymaga zatem dalszych modyfikacji systemowych i położenia jeszcze większego nacisku na

²⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. 2024, poz. 978).

kompleksową pomoc rodzinie uznawanej za fundamentalny instrument resocjalizacyjny i wspierający.

Bibliografia

- Czapów Cz., *Wychowanie resocjalizacyjne. Elementy metodyki i diagnostyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1978.
- Czapów Cz., Jedlewski S., *Pedagogika resocjalizacyjna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1971.
- Ćmiel S. (red.), *Nieprzystosowanie społeczne dzieci i młodzieży. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo WSGE, Józefów 2011.
- Dobijański M., Kamiński A., *Niedostosowanie społeczne nieletnich. Profilaktyka i resocjalizacja*, Wydawnictwo Difin, Siedlce 2020.
- Grzegorzewska M., *Pedagogika specjalna*, Wydawnictwo Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 1959.
- Jacher W., *Przemiany więzi społecznej w rodzinie polskiej*, [w:] H. Cudak (red.), *Rodzina polska u progu XXI wieku*, Wydawnictwo MSH-P, Łowicz 1997.
- Kobes P., *Głos prawa*, „Przegląd Prawniczy Allerhanda” 2022, t. 5, nr 2(10), poz. 23, <https://www.glosprawa.pl/artukul-278/ustawa-z-9-czerwca-2022-r-o-wspieraniu-i-resocjalizacji-nieletnich-uwagi-do-zagadnien-materialnoprawnych> [dostęp: 25.03.2025].
- Konarska-Wrzošek, *Środki prawne umacniania funkcji opiekuńczo-wychowawczej i poczucia odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletnich (Uwagi na tle ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1988, nr 181.
- Korcył-Wolska M., *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Zakamycze, Kraków 2004.
- Kowalska-Ehrlich B., *Młodzież nieprzystosowana a prawo*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1988.
- Lepalczyk I., *Wykolejenia dzieci i dorosłych w małym mieście. Wybrane zagadnienia pedagogiczno-społeczne*, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1972.
- Lipkowski O., *Resocjalizacja*, WSiP, Warszawa 1980.
- Lubowiecka J., *Przystosowanie psychospołeczne dziecka do przedszkola*, WSiP, Warszawa 2000.
- Makowski A., *Niedostosowanie społeczne młodzieży i jej resocjalizacja*, PWN, Warszawa 1994.
- Malewska H., *Mechanizmy socjalizacji a postawy*, [w:] S. Nowak (red.), *Teorie postaw*, PWN, Warszawa 1973.

- Malinowska M., *Pierwsze: nie straszyć*, [w:] J. Kamiński (red.), *Problemy zagrożenia młodzieży uzależnieniem*, COMPW-Z MEN, Warszawa 1989.
- Mecander D., *Profilaktyka uzależnień w szkole*, <https://womgorz.edu.pl/wp-content/uploads/2020/02/e-poradnik-profilaktyki-uzalenie-w-szkole-aktualizacja-2013.pdf> [dostęp: 25.03.2025].
- Mudrecka I., *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z perspektywy współczesnych trendów w postępowaniu z nieletnimi*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2024, t. XLIII, z. 1.
- Nagórny J., *Wychowanie do wartości*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012.
- Ostrowska K., *Diagnozowanie psychologiczne nieprzystosowania społecznego dzieci i młodzieży*, [w:] K. Ostrowska, E. Milewska, *Diagnozowanie psychologiczne w kryminologii*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1986.
- Pytko L., *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2001.
- Smyczyński T., Andrzejewski M., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, C.H. Beck, Warszawa 2020.
- Strykowska J., *Niedostosowanie społeczne dzieci w wieku szkolnym. Problemy. Diagnoza. Profilaktyka*, Gnieźnieńska Wyższa Szkoła Humanistyczno-Menedżerska, Gniezno 2005.
- Szacka B. *Wprowadzenie do socjologii*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2003.
- Tysza Z., *System metodologiczny wieloaspektowej integracji analizy życia rodzinnego*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2001.
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 1982 nr 35, poz. 228).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. 2024, poz. 978).
- Wysocka E., *Wybrane problemy diagnozy niedostosowania społecznego – obszary, modele, zasady i sposoby rozpoznawania zjawiska*, „Chowanna” 2006, t. 2(27).
- Zaborowski Z., *Rodzina jako grupa społeczno-wychowawcza*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1980.
- Zajączkowski K., *Profilaktyka zachowań dewiacyjnych dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2000.

Social maladjustment in light of the Act on the Support and Resocialization of Minors

Abstract: This article analyses the phenomenon of social maladjustment in light of the Act on the Support and Resocialization of Minors. General issues are presented and the definitional context of social maladjustment is discussed. The following sections highlight preventive measures and strategies that are crucial for avoiding and minimizing risky behaviours. Finally, changes in legislation concerning the treatment of minors, their punishment, and the resocialization process are analysed and reflected upon.

Keywords: social maladjustment, socialization, family, social prevention of minors, resocialization, juvenile law

About the Authors

Dominika Janik-Lis – Doctor of social sciences, a political scientist. She completed postgraduate studies in the areas of acquiring and managing EU funds, psychological and pedagogical support and crisis intervention, and human resources management. She is the author and co-author of academic publications and a conference participant. She coordinates research and application projects. Her research interests include social competences, human and social capital, and coaching.

Monika Maj-Golianek – Doctor of Humanities in Sociology, psychologist, lecturer, and trainer. She has extensive experience in conducting training courses and workshops, particularly in personal development and psychosocial competencies. She coordinates research and training projects implemented in collaboration with the Ministry of Interior and Administration and the National Research Institute of the Ministry of Digital Affairs. Her research interests include: social competencies, communication and group processes, and personal and professional development of various social groups.

Iwona Pietrkiewicz-Mańkowska – attorney, mediator, and lecturer at the WSPA in Lublin. She specializes in civil law, commercial law, and mediation. She earned a master's degree in law from UMCS in Lublin. In 2015, she was entered on the list of attorneys of the District Bar Council (ORA) in Lublin. She completed postgraduate studies at the SGH in commercial law and at the KUL in mediation. She is listed as a permanent mediator at the District Court in Lublin. She runs her own private practice and teaches legal subjects at the WSPA in Lublin.